

Spis treści

Przedmowa do 2. wydania	V
Przedmowa	VII
Wykaz skrótów	XIX
Rozdział I. Okoliczności wyłączające bezprawność	1
§ 1. Zagadnienia ogólne	33
I. Typ czynu zabronionego (niem. <i>Tatbestand</i>) a bezprawność (brak realizacji znamion typu a kontratypy)	33
1. Uwagi wstępne	33
2. Typ czynu jako wolny od wartościowania „obraz przewodni” czynu zabronionego (<i>Leitbildtatbestand</i> ; E. Beling, H. Welzel)	34
3. Typ czynu jako stypizowane bezprawie	39
4. Teoria negatywnych znamion typu czynu zabronionego	41
5. Stosunek między typem i kontratypem a struktura normy prawnej ...	48
6. Relatywizacja rozdziału zakresu typu czynu i okoliczności wyłączających bezprawność na podstawie kryterium rozważenia kolizji interesów (dóbr)	67
7. Zasada solidarności (rozważenia racji) jako jedna z podstaw przyjęcia braku realizacji znamion typu czynu. Wewnątrzsystemowe i pozasystemowe okoliczności legalizujące czyn (<i>J. Hruschka, J. Renzikowski, J. Raz</i>)	76
8. Możliwość żądania naprawienia szkody jako kryterium podziału okoliczności legalizujących na wyłączające realizację znamion typu czynu i kontratypy (<i>Ch. Rothenfußer</i>)	79
9. Stosunek między typem czynu a kontratypem w nauce o obiektywnym przypisaniu skutku (<i>objektive Zurechnung</i>)	80
10. Zgoda dysponenta dobrem – negatywne znamię typu czynu czy kontratyp?	87
II. Materialne uzasadnienie kontratypów	97
1. Ujęcia monistyczne	97
2. Koncepcje pluralistyczne	105
III. Kontratypy a okoliczności wyłączające winę	132
1. Systemowe konsekwencje rozróżnienia między kontratypami a okolicznościami wyłączającymi winę	132
A. „Dwutorowość” systemu odpowiedzialności	132
B. Odpowiedzialność podżegacza i pomocnika	134
C. Uregulowanie błędu co do znamienia kontratypu i okoliczności wyłączającej winę	138
D. Prawo obrony koniecznej	140
2. Materialne podstawy rozróżnienia między okolicznościami znoszącymi zawinienie (<i>Entschuldigungsgründe</i>) a kontratypami. ...	142
A. Normatywna teoria winy	142
B. Zmniejszenie bezprawia i „podwójne” zmniejszenie winy	143

C. Wyłączenie „odpowiedzialności za czyn” (Tatverantwortung) w nauce R. Mauracha	146
D. Wyłączenie odpowiedzialności (Verantwortlichkeit) – funkcjonalne (prewencyjne) ujęcie C. Roxina. Funkcjonalne (ogólnoprewencyjne) ujęcie winy G. Jakobsa	147
E. Obszar wolny od prawa (rechtsfreier Raum)	148
F. Wyłączenie bezprawności karnej (H.-L. Günther, M. Köhler)	149
IV. Kontratypy a zasada <i>nullum crimen sine lege</i>	150
V. Podmiotowe znamiona okoliczności wyłączających bezprawność	154
§ 2. Obrona konieczna	163
I. Uwagi ogólne	163
1. O rzymskiej tradycji	163
2. Uzasadnienie instytucji	167
3. Obrona konieczna a obowiązek państwa ochrony konstytucyjnych wolności i praw	171
4. Klauzula limitacyjna art. 31 ust. 3 Konstytucji RP a obrona konieczna	174
5. Samoistność i subsydiarność obrony koniecznej	190
6. Obrona konieczna jako kontratyp	200
7. Ujęcie obrony koniecznej w polskich kodyfikacjach karnych	201
8. Normatywny kształt obrony koniecznej – znamiona kontratypu	203
II. Znamiona zamachu	204
1. Pojęcie zamachu	204
2. Bezprawność zamachu	213
3. Katalog dóbr podlegających obronie	215
4. Granice bezpośredniości zamachu	222
III. Znamiona obrony	243
1. Konieczność a współmierność obrony – wzajemna relacja pojęć	243
2. Znamię odpierania zamachu	244
3. Współmierność obrony do niebezpieczeństwa zamachu a jej skuteczność	246
4. Problem proporcjonalności dóbr – aspekt moralny współmierności działań obronnych do niebezpieczeństwa zamachu	251
5. Względna proporcjonalność dóbr w świetle art. 2 EKPCz.	259
6. Obrona konieczna w art. 31 Statutu Międzynarodowego Trybunału Karnego	263
7. Obowiązek pomocy koniecznej	264
8. Pomoc konieczna a zakaz stosowania tortur	267
9. Obrona konieczna a obowiązek udzielenia pomocy (art. 162 KK)	271
IV. Znamiona strony podmiotowej obrony koniecznej	273
V. Przekroczenie granic obrony koniecznej i jego ocena prawno-karna	279
VI. Strach i wzburzenie jako znamiona odrębnej regulacji kodeksowej w ramach instytucji obrony koniecznej	285
VII. Szczególne rozwiązanie z art. 231b KK	305
§ 3. Stan wyższej konieczności	319
I. Istota stanu wyższej konieczności	319
1. Pojęcie stanu wyższej konieczności	319
2. Geneza instytucji oraz jej rozwój w polskim prawie karnym	325
II. Przesłanki stanu wyższej konieczności	331
1. Przesłanki przedmiotowe stanu wyższej konieczności	331
A. Zakres dóbr objętych stanem wyższej konieczności	331
B. Zasada bezpośredniości niebezpieczeństwa	341
C. Zasada proporcjonalności	347
D. Zasada subsydiarności	351

2. Przesłanka podmiotowa stanu wyższej konieczności	354
3. Zachowanie podmiotu poświęcającego cudze dobro	358
III. Uchylenie bezprawności przez stan wyższej konieczności	361
1. Przegląd teorii dotyczących charakteru prawnego stanu wyższej konieczności	361
2. Stan wyższej konieczności jako kontratyp przestępstwa	364
IV. Przekroczenie granic stanu wyższej konieczności jako kontratypu	370
1. Istota przekroczenia granic stanu wyższej konieczności jako kontratypu	370
2. Przypadki przekroczenia granic stanu wyższej konieczności jako kontratypu	372
A. Przelamanie warunku bezpośredniości niebezpieczeństwa (eksces ekstensywny)	372
B. Przelamanie zasady subsydiarności (eksces intensywny)	373
3. Konsekwencje prawne przekroczenia granic stanu wyższej konieczności	373
4. Rozstrzygnięcia co do kary względem sprawcy przekroczenia granic stanu wyższej konieczności	374
§ 4. Kolidzja obowiązków	376
I. Uwagi ogólne	376
II. Konstrukcja kolidzji obowiązków	378
III. Klasyfikacja kolidzji obowiązków jako okoliczności znoszącej przestępność	380
IV. Dylemat epistemiczny jako okoliczność mająca wpływ na możliwość zawinienia	383
V. Podsumowanie	385
§ 5. Dozwolony eksperyment	386
I. Wprowadzenie	386
II. Geneza ustawowej konstrukcji dopuszczalnego ryzyka i dozwolonego eksperymentu	387
1. Najstarsze konstrukcje dotyczące dopuszczalnego ryzyka	387
2. Dopuszczalne ryzyko jako kontratyp pozaustawowy w okresie przed kodyfikacją z 1969 r.	389
3. Dopuszczalne ryzyko w świetle norm KK z 1969 r.	392
A. Regulacja kontratypu dopuszczalnego ryzyka w art. 217 § 3 KK z 1969 r.	392
B. Regulacja dopuszczalnego ryzyka w art. 23a KK z 1969 r.	394
C. Prace nad regulacją kontratypu dozwolonego eksperymentu w KK z 1997 r.	395
III. Uwagi terminologiczne	398
1. Eksperyment	398
A. Pojęcie eksperymentu	398
B. Rodzaje eksperymentów	401
C. Uczestnik eksperymentu	403
IV. Kontratyp dozwolonego eksperymentu w świetle teorii kolidzji dóbr i opłacalności społecznej	404
V. Podmiotowe znamię kontratypu dozwolonego eksperymentu	409
1. Uwagi ogólne	409
2. Unormowanie podmiotowego znamienia kontratypu dozwolonego eksperymentu	410
3. Funkcja znamienia podmiotowego w przypadku eksperymentów medycznych	412
VI. Zasady ostrożnego eksperymentowania	416

1. Uwagi wprowadzające	416
2. Zasady ostrożności w poszczególnych fazach eksperymentu.	419
A. Fazy eksperymentu	419
B. Cel badań i hipoteza robocza	420
C. Analiza dotychczasowego dorobku nauki w zakresie planowanych prac badawczych	421
D. Ustalenie zakresu i metodyki badań własnych	424
E. Modele fizyczne i matematyczne.	424
F. Projektowanie i budowa stanowiska badawczego	425
G. Przeprowadzenie eksperymentu.	426
H. Zakończenie procesu eksperymentowania.	431
VII. Zgoda uczestnika eksperymentu.	432
1. Normatywne źródła wymogu zgody uczestnika eksperymentu	432
2. Warunki prawnie relewantnej zgody uczestnika eksperymentu	433
A. Wprowadzenie	433
B. Warunki przedmiotowe	433
C. Podmiotowy zakres zgody na udział w eksperymentcie	445
D. Warunki formalne prawnie relewantnej zgody uczestnika eksperymentu.	453
E. Wykonanie eksperymentu medycznego bez zgody jego uczestnika	456
VIII. Zbieg kontraktynu eksperymentu z innymi okolicznościami wyłączającymi bezprawność.	457
1. Uwagi wprowadzające	457
2. Zbieg kontraktynu stanu wyższej konieczności i tzw. dozwolonego ryzyka	458
3. Kontraktyn dozwolonego eksperymentu a czynności lecznicze.	459
4. Zbieg kontraktynu dozwolonego eksperymentu oraz zgody uprawnionego	462
§ 6. Dopuszczalne ryzyko sportowe	463
I. Wprowadzenie	463
II. Pojęcie sportu. Teoria autonomii prawa sportowego	465
III. Koncepcje uzasadniające legalność gier sportowych	466
1. Podstawy odpowiedzialności karnej	466
2. Teoria stanowiąca o pierwotnej legalności uprawiania sportu	468
3. Teorie stanowiące o wtórnej legalności uprawiania sportu	470
IV. Legalność pierwotna uprawiania sportu	477
1. Krytyka koncepcji kontraktynowej	477
2. Zgoda dysponenta dobrem jako podstawa legalności czynności sportowych	480
3. Przestrzeganie reguł postępowania z dobrem prawnym jako przesłanka legalności czynności sportowych	481
A. Funkcja reguł sportowych jako reguł postępowania z dobrem prawnym	481
B. Reguły sportowe wynikające z przepisów prawnych	482
C. Reguły sportowe określone w aktach wewnątrzorganizacyjnych	484
D. Reguły sportowe określone wzorcem ostrożnego sportowca	487
E. Przykłady naruszeń reguł postępowania z dobrem prawnym podczas czynności sportowych	488
V. Podsumowanie	491
§ 7. Inne kontraktyny	491
I. Działanie w granicach szczególnych uprawnień i obowiązków.	491
1. Podstawy uchylecia odpowiedzialności karnej za czyn podjęty w granicach uprawnienia lub obowiązku	491

2. Przesłanki uchylenia bezprawności kryminalnej w przypadku kontratywu działania w granicach uprawnień i obowiązków	493
3. Skutki przekroczenia granic kontratywu działania w granicach uprawnienia lub obowiązku	495
II. Znaczenie zgody dysponenta dobra prawnego	496
1. Historycznoprawne ujęcie zgody dysponenta dobra prawnego	496
2. Charakter prawny zgody dysponenta dobra prawnego i jej miejsce w strukturze przestępstwa	497
3. Przesłanki skuteczności zgody dysponenta dobra prawnego oraz skutki ich naruszenia	500
III. Zabiegi lecznicze	505
1. Rozwój regulacji prawnej dotyczącej przesłanek legalności zabiegów leczniczych	505
2. Charakter prawny zabiegów leczniczych	506
3. Przesłanki legalności zabiegu leczniczego	507
4. Skutki naruszenia warunków legalności zabiegu leczniczego	512
IV. Legalna aborcja	513
1. Rozwój regulacji prawnej dotyczącej legalizacji aborcji w prawie karnym	513
2. Charakter prawny legalnej aborcji	517
3. Przesłanki legalności aborcji	519
A. Uprawnienie do wykonania zabiegu aborcji	519
B. Podstawy dopuszczalności zabiegu	519
C. Zgoda kobiety ciężarnej	521
4. Skutki przekroczenia granic legalnej aborcji lub uchylenia się od wykonania legalnej aborcji	522
V. Karcenie małoletnich	524
1. Geneza oraz istota kontratywu karcenia małoletnich w prawie karnym	524
2. Przesłanki kontratywu karcenia małoletnich oraz skutki ich naruszenia	525
VI. Ostateczna potrzeba wojskowa	528
1. Rys historyczny instytucji w prawie polskim	528
2. Ostateczna potrzeba wojskowa a obrona konieczna i stan wyższej konieczności	530
3. Przesłanki ostatecznej potrzeby wojskowej	531
A. Podmiotowy zakres ostatecznej potrzeby wojskowej	531
B. Nieposłuszeństwo lub opór podwładnego	531
C. Konieczność zachowania przełożonego żołnierza	532
D. Subsydiarność ostatecznej potrzeby wojskowej	533
E. Strona podmiotowa ostatecznej potrzeby wojskowej	533
4. Rodzaje i skutki przekroczenia granic ostatecznej potrzeby wojskowej	534
A. Rodzaje przekroczenia granic	534
B. Skutki przekroczenia granic	534
VII. Samopomoc legalna	535
VIII. Problem zwyczaju jako okoliczności wyłączającej bezprawność	535
Rozdział II. Okoliczności uchylające lub umniejszające winę	539
§ 8. Uwagi ogólne – pozór czynu	558
§ 9. Niepoczytalność i poczytalność ograniczona	578
I. Wprowadzenie	578
II. Poczytalność	584
III. Niepoczytalność	587

1. Istota niepoczytalności	587
2. Metody określenia (definiowania) niepoczytalności	596
3. Źródła niepoczytalności	599
A. Choroba psychiczna	599
B. Upośledzenie umysłowe	608
C. Inne zakłócenie czynności psychicznych	609
4. Nastęstwa źródeł niepoczytalności	626
IV. Poczytalność ograniczona	629
1. Istota ograniczenia poczytalności	629
2. Stopniowanie ograniczenia poczytalności	632
V. Ustalenie wystąpienia zakłócenia czynności psychicznych	633
1. Tryb ustalenia wystąpienia zakłócenia czynności psychicznych	634
2. Wystąpienie zakłócenia czynności psychicznych w czasie czynu	642
VI. Konsekwencje prawnokarne niepoczytalności i poczytalności ograniczonej	647
1. Stosowanie środków zabezpieczających	647
2. Nadzwyczajne złagodzenie kary	648
VII. Niepoczytalność i poczytalność ograniczona a inne okoliczności ograniczające odpowiedzialność karną	649
VIII. Podsumowanie	656
§ 10. Błąd co do znamion czynu zabronionego	657
I. Uwagi wprowadzające	657
II. Istota błędu i jej ujęcie na tle koncepcji (zasady) jego dwupostaciowości	659
III. Błąd co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego	666
1. Przedmiot błędu co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego	666
A. Uwagi wprowadzające	666
B. Przedmiot ochrony	677
C. Reguły postępowania z dobrem prawnie chronionym	679
D. Podmiot czynu zabronionego	681
E. Zachowanie się sprawcy	682
F. Skutek zachowania się sprawcy	682
G. Związek przyczynowy	687
H. Przedmiot wykonawczy	689
I. <i>Error in species</i>	690
J. <i>Aberratio ictus</i>	691
K. Okoliczności modalne	693
L. Znamiona normatywne i znamiona ocenne	697
Ł. Znamiona ilościowe	704
M. Nieświadomość versus niewiedza	711
2. Funkcja błędu co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego	736
§ 11. Błąd co do okoliczności wyłączającej bezprawność	748
I. Uwagi wprowadzające	748
II. Przedmiot błędu co do okoliczności wyłączającej bezprawność	754
III. Funkcje błędu co do okoliczności wyłączającej bezprawność	757
§ 12. Błąd co do okoliczności wyłączającej winę	759
I. Przedmiot błędu co do okoliczności wyłączającej winę	759
II. Funkcje błędu co do okoliczności wyłączającej winę	760
§ 13. Błąd co do prawa	760
I. Przedmiot błędu co do prawa	760
II. Funkcje błędu co do prawa	765

§ 14. Działanie na rozkaz popełnienia przestępstwa	768
I. Znaczenie dyscypliny w stosunkach wojskowych	768
II. Działanie na rozkaz jako okoliczność istotna z punktu widzenia odpowiedzialności karnej	769
III. Granice związania żołnierza rozkazem w polskim systemie prawnym . .	771
IV. Racje oraz przesłanki wyłączenia winy na podstawie art. 318 KK	775
V. Wykonanie rozkazu popełnienia przestępstwa niezgodnie z jego treścią, w celu istotnego zmniejszenia szkodliwości czynu	780
VI. Odpowiednie stosowanie art. 318 KK w stosunkach pozawojskowych. .	781
VII. Odpowiedzialność karna rozkazodawcy za wydanie rozkazu popełnienia przestępstwa oraz czyn zabroniony będący wykonaniem takiego rozkazu.	781
§ 15. Inne okoliczności wyłączające winę	782
I. Stan wyższej konieczności wyłączający winę	782
1. Przesłanki charakterystyczne tylko dla stanu wyższej konieczności wyłączającego winę	782
A. Proporcja pomiędzy dobrem ratowanym a poświęconym	782
B. Zasada wyłączenia	783
2. Teoretyczne uzasadnienie uchylenia winy przez stan wyższej konieczności	785
3. Osobliwości przekroczenia granicy stanu wyższej konieczności uchylającego winę.	787
II. Kolidzja obowiązków wyłączająca winę	789
Rozdział III. Okoliczności wyłączające albo ograniczające karalność	793
§ 16. Uwagi ogólne	800
§ 17. Ustawowe klauzule niekaralności	809
§ 18. Przedawnienie	839
§ 19. Immunitety	869
I. Zagadnienia wstępne.	869
II. Immunitet materialny	870
III. Immunitet formalny	871
1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej	874
2. Posłowie i senatorowie	874
3. Sędziowie sądów powszechnych	878
4. Sędziowie sądów wojskowych	879
5. Sędziowie Sądu Najwyższego	880
6. Sędziowie sądów administracyjnych	881
7. Sędziowie Trybunału Konstytucyjnego	881
8. Sędziowie Trybunału Stanu	881
9. Prokuratorzy	882
10. Adwokaci	883
11. Radcowie prawni.	884
12. Prezes Najwyższej Izby Kontroli	884
13. Prezes Instytutu Pamięci Narodowej	884
14. Generalny Inspektor Ochrony Danych Osobowych	885
15. Rzecznik Praw Obywatelskich	885
16. Rzecznik Praw Dziecka	885
17. Przedstawiciele dyplomatyczni i przedstawiciele personelu misji dyplomatycznej.	885
18. Urzędnicy i pracownicy konsularni	887
§ 20. Częściowe lub całkowite darowanie kary	888
I. Uwagi wstępne	888
II. Odstąpienie od ukarania	888

1. Geneza instytucji	888
2. Odstąpienie od ukarania w KK z 1932 r. i KK z 1969 r.	889
3. Odstąpienie od ukarania w obowiązującym KK	891
4. Charakter prawny i istota odstąpienia od ukarania	899
5. Zakres odstąpienia od ukarania	903
A. Częściowe darowanie kary	903
B. Całkowite darowanie kary	911
III. Ułaskawienie i amnestia	916
1. Regulacja	916
2. Istota	916
3. Zakres darowania kary	918
A. Ułaskawienie	918
B. Amnestia	919
§ 21. Zatarcie skazania	920
I. Istota i cel instytucji zatarcia skazania	920
II. Cele i mechanizmy funkcjonowania Krajowego Rejestru Karnego	924
III. Wyłączenie możliwości zatarcia skazania	929
IV. Przesłanki i mechanizmy zatarcia skazania	930
V. Zasada jednoczesności zatarcia wszystkich skazań	936
Rozdział IV. Pozorny i pomijalny zbieg przestępstw oraz ciągłość	
popelnienia przestępstwa	941
§ 22. Uwagi ogólne	958
I. Wprowadzenie. Uwagi terminologiczne	958
II. O istocie tzw. mechanizmów redukcyjnych, ich celu i funkcjach	973
III. Instytucja ciągłości popelnienia przestępstwa oraz pomijalny zbieg	
przestępstw jako mechanizmy redukcyjne w prawie karnym	979
IV. Problematyka tożsamości czynu w kontekście mechanizmów	
redukcyjnych.	993
§ 23. Ewolucja konstrukcji przestępstwa ciągłego	1005
I. Konstrukcja przestępstwa ciągłego w prawie polskim w okresie	
1918–1932	1005
II. Konstrukcja przestępstwa ciągłego w ujęciu polskiej doktryny	
i orzecznictwa na gruncie KK z 1932 r. w latach 1932–1939	1013
III. Konstrukcja przestępstwa ciągłego w okresie 1944–1970	1023
IV. Konstrukcja przestępstwa ciągłego w okresie obowiązywania KK	
z 1969 r.	1046
V. Ujęcie podstaw odpowiedzialności za przestępstwo popelnione	
w warunkach ciągłości w KK z 1997 r.	1050
§ 24. Czyn ciągły i ciąg przestępstw	1063
I. Czyn ciągły	1063
1. Uwagi wprowadzające	1063
2. Dyrektywalny charakter przepisu art. 12 KK	1066
3. Faktyczna podstawa czynu ciągłego	1076
4. Przesłanki czynu ciągłego	1081
5. Konsekwencje prawne wynikające z zastosowania w praktyce	
dyrektywy interpretacyjnej konstruującej „czyn ciągły”	1089
II. Ciąg przestępstw	1101
1. Uwagi wprowadzające	1101
2. Status i charakter dyrektywalny przepisu statuującego ciąg	
przestępstw	1103
3. Przesłanki ciągu przestępstw	1107
A. Przesłanki ciągu przestępstw na gruncie pierwotnego brzmienia	
art. 91 § 1 KK	1108

B. Przesłanki ciągu przestępstw w świetle art. 91 § 1 KK po nowelizacji z 20.2.2015 r.	1114
4. Konsekwencje prawne wynikające z zastosowania dyrektywy konstruującej ciąg przestępstw	1126
§ 25. Czyny współukarane jako szczególny przypadek pomijalnego zbiegu przestępstw	1131
I. Uwagi wprowadzające	1131
II. Pomijalny zbieg przestępstw w kontekście pozostałych mechanizmów redukcyjnych w prawie karnym	1140
III. Normatywna charakterystyka pomijalnego zbiegu przestępstw	1149
IV. Pozorny zbieg przestępstw jako przedpole pomijalnego zbiegu przestępstw	1153
V. Przesłanki oraz zakres zastosowania pomijalnego zbiegu przestępstw ..	1158
VI. Podstawa prawna stosowania konstrukcji pomijalnego zbiegu przestępstw	1165
Indeks rzeczowy	1171